

**МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ТАВРІЙСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ АГРОТЕХНОЛОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ**

РЕКУШ АНТОН МИКОЛАЙОВИЧ

УДК 631.11

**УПРАВЛІННЯ ІННОВАЦІЙНОЮ ДІЯЛЬНІСТЮ
СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ**

08.00.04 «Економіка та управління підприємствами
(за видами економічної діяльності)»

Автореферат
дисертації на здобуття наукового ступеня
кандидата економічних наук

Мелітополь – 2019

Дисертацією є рукопис.

Робота виконана в Національному університеті біоресурсів і природокористування України, Міністерство освіти і науки України.

Науковий керівник: доктор економічних наук, професор
Гудзинський Олексій Дмитрович,
Національний університет біоресурсів і
природокористування України,
професор кафедри менеджменту
ім. проф. Й. С. Завадського.

Офіційні опоненти: доктор економічних наук, професор
Нестеренко Світлана Анатоліївна,
Таврійський державний агротехнологічний
університет, завідувач кафедри менеджменту;

доктор економічних наук, доцент
Васильківський Дмитро Миколайович,
Хмельницький національний університет,
завідувач кафедри міжнародних економічних відносин.

Захист відбудеться «5» липня 2019 року о 14:00 годині на засіданні спеціалізованої вченої ради К 18.819.03 у Таврійському державному агротехнологічному університеті за адресою: 72310, м. Мелітополь, Запорізька обл., просп. Б. Хмельницького, 18, корп. 1, ауд. 1.111.

З дисертацією можна ознайомитись у бібліотеці Таврійського державного агротехнологічного університету за адресою: 72310, м. Мелітополь, Запорізька обл., просп. Б. Хмельницького, 18.

Автореферат розіслано «4» червня 2019 року.

Учений секретар
спеціалізованої вченої ради

С. В. Косторной

ЗАГАЛЬНА ХАРАКТЕРИСТИКА РОБОТИ

Актуальність теми. У сучасних умовах розвитку глобалізаційних, інтеграційних та трансформаційних процесів виникають проблеми системного спрямування, які потребують розв'язання на новій методологічній та емпіричній основі. Базовою основою такого підходу є перехід на інноваційний напрям розвитку соціально-економічних систем, галузей національної економіки. Це потребує, з одного боку, зміни орієнтаційних поглядів у суспільстві, у конкретних соціально-економічних системах виробничого і функціонально-забезпечуючого спрямування, у системі підготовки і перепідготовки кадрів, у зміні ключових компетенцій суб'єктів діяльності та в системі факторів забезпечення конкурентоспроможного розвитку господарюючих структур, у зміні щодо організаційно-комунікаційних зв'язків із суб'єктами зовнішнього і внутрішнього середовищ та інше, а з іншого – формування нового якісного наукового підходу до розробки теорії і методології управління діяльністю підприємств на системно інноваційній основі.

Розв'язанню такої проблеми присвячені наукові праці як зарубіжних, так і вітчизняних науковців: Ю. Анісімова, Й. Ахмазенова, С. Болодіна, Р. Буряка, В. Валенти, Д. Васильківського, І. Вініченка, Р. Вьюнова, Г. Гохберга, О. Гудзинського, О. Дація, В. Збарського, О. Єрмакова, А. Казанцева, О. Князева, В. Ковальчука, С. Кузьміна, Ю. Левченка, М. Маливанова, І. Міщенко, С. Нестеренко, І. Пешкова, А. Пригоненко, З. Румянцева, Б. Санто, Н. Сіренко, С. Солнцева, В. Стадника, С. Судомир, Б. Твісса, Ю. Храмова, Й. Шумпетера, В. Яценка та ін. науковців.

Однак детальне вивчення наукових літературних джерел дає підставу стверджувати, що названа наукова проблема потребує подальшого дослідження в плані поглиблення системного підходу при розробці теорії і методології, а також удосконаленні методик діагностики і оцінки як інноваційної діяльності підприємств, так і управління нею на інноваційній основі.

Потреба формування результативної системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств та впровадження результатів дослідження в господарську практику є об'єктивною необхідністю, що зумовило вибір теми дослідження. Це покладено в основу визначення мети та завдань дисертаційної роботи.

Зв'язок роботи з науковими програмами планами, темами. Дисертаційне дослідження виконано згідно з програмою науково-дослідної роботи кафедри менеджменту імені професора Й. С. Завадського Національного університету біоресурсів і природокористування України «Розробка теорії і методології формування адаптивно-розвиваючої системи менеджменту в умовах інституціонально-структурної трансформації економіки України» (номер державної реєстрації 0107U004874), у межах якої автором викладені теоретико-методологічні та практичні підходи до формування системи управління інноваційною діяльністю в сільськогосподарських підприємствах.

Мета та завдання дослідження. Метою дисертаційної роботи є розробка теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо формування результативної системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств для обґрунтування напрямів підвищення конкурентоспроможності в їх стратегічному розвитку. Для досягнення зазначеної мети в дослідженні були поставлені такі основні завдання:

- обґрунтувати цільову спрямованість управлінських дій при формуванні результативної системи управління інноваційною діяльністю підприємств як системною цілісністю;

- узагальнити теоретичні положення науковців щодо розкриття сутності поняття «інноваційна діяльність» для поглиблення його змістовного розуміння та визначення особливостей управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств;

- розвинути інтерпретацію поняття «інновація» як системно-якісного динамічно-розвивального інноваційного процесу, спрямованого на зміцнення потенціалу підприємств як нових збалансовано структурних системних цілісностей;

- доповнити класифікацію наукових підходів до формування інноваційної моделі розвитку сільськогосподарських підприємств;

- удосконалити класифікацію інновацій за типами розвитку підприємств для розкриття специфіки їх основного змісту як на рівні господарюючих структур, так і на державному;

- розробити методику оцінки інноваційної діяльності підприємств з урахуванням типів їх розвитку;

- спроектувати систему управління інноваційною діяльністю підприємств для підвищення рівня інформаційного забезпечення управлінських рішень;

- оцінити практику формування передумов інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств для забезпечення їх результативного розвитку на інноваційно-стратегічній основі.

Об'єктом дослідження є процеси управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств в умовах динамічного конкурентного середовища.

Предметом дослідження є теоретико-методичні та прикладні засади управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств у їх динамічному розвитку.

Методи дослідження. Теоретичним і методологічним підґрунтям дисертаційного дослідження стали праці провідних вітчизняних та іноземних учених, методологія і загальносистемні принципи проведення комплексних наукових досліджень. Зі спеціальних методів дослідження в роботі використано: абстрактно-логічний – при дослідженні розвитку поставлених проблем та узагальнення висновків; теоретичного узагальнення – у процесі розкриття сутності категорій «інноваційна діяльність» та «інновація»; порівняльних переваг, економічного аналізу, економіко-статистичний – при оцінці сучасного стану розвитку сільськогосподарських підприємств;

комплексний метод – для визначення інтегральних показників рівня інноваційного потенціалу та інноваційної діяльності; діалектичний та абстрактно-логічний – для узагальнення і формування висновків.

Інформаційно-нормативною базою дослідження стали чинні законодавчі та нормативно-правові акти, Державні стандарти України та стандарти ЄС, аналітична інформація Міністерства аграрної політики України, матеріали Головного управління статистики в Тернопільській області, звітність сільськогосподарських підприємств області за 2015-2017 рр., довідково-нормативні матеріали і наукова література з теми дослідження, матеріали наукових конференцій, монографічні та періодичні видання, особисті дослідження автора.

Наукова новизна одержаних результатів полягає в розробці теоретичних засад та практичних рекомендацій щодо формування результативної системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Найважливіші результати дослідження, які виносяться на захист, полягають в наступному:

удосконалено:

– цільову спрямованість управлінських дій при формуванні передумов та проектуванні результативної системи управління процесами; конкурентно-інноваційну політику; моделі інноваційної діяльності підприємств та алгоритм побудови системи управління їх динамічним розвитком як цілісності для формування результативного управління інноваційною діяльністю соціально-економічних систем (с. 11-12, 15).

– тлумачення поняття «інноваційна діяльність», яке, на відміну від наявних, розглядається в системі як динамічно-розвивальний науковий процес, інноваційно-збалансована системна зміна параметрів потенціалу підприємств на вході, у процесі і виході, при створенні кінцевого якісно нового продукту і наданні послуги суб'єктам за інтересами та задоволенні їхніх потреб із дотриманням екологічних, соціальних, економічних, конкурентоспроможних та інших вимог в їх органічній єдності (с. 6);

– інтерпретацію поняття «інновація» в контексті системного методологічного підходу як системно-якісний, динамічно-розвивальний інноваційний процес, спрямований на розробку і впровадження результатів інтелектуальної праці для зміцнення потенціалу підприємства як нових збалансовано-структурних системних цілісностей забезпечення виробництва нового товару і надання якісно нової послуги при задоволенні потреб суб'єктів попиту за інтересами; інтерпретацію інших категорій у контексті теми дослідження, адаптованих цільовим установам спрямованих на розвиток інноваційного потенціалу як базової основи забезпечення конкурентоспроможного стратегічного розвитку підприємств (с. 6-7);

– класифікацію наукових підходів до формування інноваційної моделі розвитку сільськогосподарських підприємств, як системну цілісність, що охоплює концептуальну, комплексну, маркетингову, функціональну, стратегічну, інноваційну, активізаційну, мотиваційну, системну, інтеграційну,

синергетичну складові, які у своїй органічній єдності повинні забезпечувати розвиток і якість життя, конкурентоспроможність та сталий розвиток підприємств. Такий підхід покладено в основу обґрунтування методики визначення рівня розвитку соціально-економічних систем та їх конкурентних потенційних можливостей, які охоплюють систему показників та критеріїв оцінки (с. 11);

– класифікацію інновацій за типом розвитку соціально-економічних систем, яка містить соціальну, екологічну, організаційну, інтелектуальну біологічну, економічну, управлінську, функціонально-забезпечувальну, інформаційну, комунікаційну, експортно-орієнтовану, лідерського спрямування, антикризову, підприємницьку, ціннісно-орієнтаційну складові, що покладені в основу розкриття специфіки основного їх змісту на рівні господарюючих структур та уточнення політики на державному рівні (с. 13-14);
набули подальшого розвитку:

– методичні підходи оцінки рівня інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств за визначальними напрямками та типами їх розвитку національної політики в їх органічній єдності для виявлення можливостей і сильних сторін, слабких сторін і загроз як передумов формування результативного управління розвитком соціально-економічних систем на інноваційній основі (С. 11);

– методичний підхід до проектування системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств, яка охоплює в системі дуальні взаємодії суб'єктів діяльності за типами їх реакції та поведінки (с. 14-15);

– результативності діяльності сільськогосподарських підприємств рекомендуємо здійснювати з урахуванням специфіки їх розвитку, які виділено нами в 3 групи на основі техніко-технологічної модернізації, структурно-породної оптимізації, маркетингової, інформаційної, організаційної складової та розробленої нами системи активізаційної діяльності, спрямованої на виробництво органічно чистої продукції, задоволення потреб суб'єктів за інтересами в обраних стратегічних зонах господарювання. Акцент зроблено на посилення ролі державної аграрної та інвестиційної політики, спрямованої на активізацію нововведень для конкурентоспроможного розвитку аграрного сектора економіки (с. 7-10).

Практичне значення одержаних результатів полягає в розробці методологічних підходів щодо формування системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств та в обґрунтуванні методик оцінки його ефективності.

Пропозиції щодо вдосконалення управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств прийнято до впровадження Департаментом агропромислового розвитку Тернопільської обласної державної адміністрації (довідка № 2-824/3.1 від 11.09.2018 р.). Запропоновано концептуальні засади формування системи управління інноваційною діяльністю підприємств, розроблено концепцію динамічного розвитку підприємств, яку було прийнято до впровадження в ПОП «Урманське» Бережанського району Тернопільської області (довідка № 103 від 03.12.2018 р.). Одержані автором результати

наукового дослідження використовуються в освітньому процесі Відокремленого підрозділу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Бережанський агротехнічний інститут» при розробленні робочих програм та викладанні дисциплін «Інноваційний розвиток» та «Конкурентоспроможність підприємства» (довідка № 239/1 від 5.07.2018 р.). Розроблені рекомендації щодо вдосконалення інноваційної моделі розвитку сільськогосподарських підприємств прийнято до впровадження Управлінням агропромислового розвитку Бережанської райдержадміністрації Тернопільської області (довідка № 229 від 06.09.2018 р.), у СГТзОВ «Вербів» Бережанського району Тернопільської області (довідка № 01-305/1 від 08.08.2018 р.).

Апробація результатів дослідження. Основні наукові положення, результати дослідження та їх практичне застосування обговорювалися на міжнародних науково-практичних конференціях: «Проблеми розвитку вищої школи та економіки в ХХІ столітті» (3-4 жовтня 2013 р., м. Рівне); «Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств» (30-31 жовтня 2013 р., м. Харків); (27-28 грудня 2013 р., м. Донецьк); «Актуальні питання економічних наук» (14-15 лютого 2014 р., м. Донецьк); «Экономические и организационные проблемы управления в современных условиях» (г. Брянск: БГТУ 20 февраля 2014 г.); (26-27 травня 2016 р., м. Бережани); «Актуальні питання енергетики та біотехнологій» (26-27 травня 2017 р., м. Бережани, 2017 р.); «Соціально-економічний розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення» (19-20 квітня 2018 р., м. Бережани); «Менеджмент результативної трансформації аграрної сфери економіки України» (12 червня 2018 р., м. Бережани).

Публікації. За науковою проблематикою опубліковано 14 наукових праць загальним обсягом 4,3 друк. арк., а саме: 3 статті в наукових фахових виданнях України, обсягом 2,5 друк. арк.; 2 статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних, обсягом 1 друк. арк.; 9 тез наукових доповідей, обсягом 1 друк. арк.

Структура та обсяг дисертації. Дисертаційна робота складається із вступу, трьох розділів, висновків, списку використаних джерел із 157 найменувань і додатків. Основний зміст дисертаційної роботи викладено на 184 сторінках комп'ютерного тексту. Робота містить 37 таблицю, 40 рисунків і 26 додатків.

ОСНОВНИЙ ЗМІСТ ДИСЕРТАЦІЙНОЇ РОБОТИ

У першому розділі «**Теоретичні і методологічні аспекти управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств**» узагальнено наукові підходи до розкриття сутності поняття «інноваційна діяльність»; висвітлено особливості управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств та методики оцінки.

Дослідженнями сутності понятійного апарату підтверджується неоднозначність у підходах щодо змістового розкриття поняття «інноваційна діяльність» в органічній єдності цільових установок, об'єктів інноваційності як системної цілісності.

Доведено, що інноваційна діяльність повинна охоплювати в системі всі складові життєдіяльності підприємства: технічну, технологічну, біологічну, екологічну, соціальну, організаційну, маркетингову, збутову, інформаційно-аналітичну, кадрову, комунікаційну, структурну, управлінську, процеси, мотиваційну, інтелектуальну, ціннісно-орієнтаційну та ін.

Виходячи з логіки такого підходу, під інноваційною діяльністю ми розуміємо як динамічно-розвивальний системно-змінювальний процес, спрямований на інноваційно-збалансовану системну зміну параметрів потенціалу підприємств на вході, у процесі і виході як базову основу створення кінцевого якісного продукту чи надання послуги суб'єктам за інтересами для задоволення їхніх потреб із дотриманням екологічних, соціальних нормативів-стандартів, забезпечення економічної безпеки, конкурентоспроможності та економічної вигоди.

Інноваційна діяльність як локальна системна цілісність базується на методології розширеного понятійного апарату та охоплює такі поняття: інновація, ініціювання інновацій, інноваційний процес, інноваційний розвиток, інноваційний лаг, інноваційний потенціал, комерціалізація нововведень, інноваційна інфраструктура та ін. У такій системній цілісності інноваційна діяльність є об'єктом управління.

Від повноти розкриття названих понять визначатиметься і напрям розвитку інноваційної діяльності та управління останньою як системної цілісності.

Необхідно зазначити, що в економічній літературі понятійний апарат інноваційної системи трактується неоднозначно. Науковці пропонують різні тлумачення поняття «інновація», які систематизовані і представлені в дисертаційній роботі, як процес, зміна, об'єкт, результат, система, ціль, засіб. Такий методологічний підхід покладено в основу розкриття сутності поняття «інновація», «інноваційність», виділення складових інноваційності, розширення понятійного апарату інноваційної діяльності та формування результативної системи управління згідно з темою дослідження через «інноваційний розвиток», «інноваційний потенціал», «синергетичний інноваційний ефект»; «інноваційно-структурну системну цілісність», «інноваційно-креативну складову організаційної культури», «інноваційно-системну цілісність», «системний інноваційний розвиток» та «інноваційно-комунікаційну взаємодію».

У контексті такого системного методологічного підходу під «інновацією» розуміємо системно-якісний, динамічно-розвивальний інноваційний процес, спрямований на розробку (або залучення для розповсюдження новачій) та впровадження результатів інтелектуальної праці для зміцнення потенціалу підприємств як нової збалансовано-структурної системної цілісності, яка охоплює складові технічного, технологічного, організаційного, ціннісно-

орієнтаційного та іншого спрямування з метою забезпечення виробництва нового продукту (товару) та надання якісно нової послуги при задоволенні потреб суб'єктів зовнішнього середовища, підвищення конкурентоспроможності підприємств як суб'єктів пропозицій. Запропоновано інноваційно-структурну системну цілісність як сукупність інновацій, що охоплюють 24 складових, включаючи системно-методичну ціннісно-орієнтаційну складову та потенціал соціально-економічних формувань.

Автором доповнено класифікаційні ознаки виділення груп інновацій, наукових підходів до формування моделі інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств.

Систематизовано ефекти інноваційної синергетичної взаємодії за основними напрямками, які у своїй системній цілісності є базовою основою забезпечення синергетичного ефекту в діяльності підприємств аграрного сектору економіки. Акцент зроблено на врахування особливостей управління інноваційною діяльністю, які зумовлені природними, екологічними, соціальними, організаційними, комунікаційними, реорганізаційними, економічними та іншими факторами в системі.

Аргументовано обґрунтованість інноваційної політики, системного підходу для забезпечення розвитку підприємств в органічній єдності екологічних, соціальних, інноваційних, економічних складових, формування моделі інноваційного розвитку, управління інноваційною діяльністю. В основу покладено запропоновані принципи: цільової спрямованості, системності, комплексності, синергетичності, динамічності, соціологізації та екологізації, гармонізації, безперервності, економічності, гнучкості, адаптивності та ієрархічності.

Найслабкішою щодо можливості реалізації моделі інноваційного розвитку визнано організаційно-управлінську систему, яка не забезпечує належного інноваційного та соціального клімату й організаційної культури, не розвиває інтелектуальну складову організації.

Запропоновано методичний підхід до оцінки рівня сформованості та розвитку інноваційної діяльності підприємств.

На основі систематизації та аналітичного осмислення методичних підходів ресурсного, результативного, цільового і системного спрямування до оцінки інноваційних складових запропоновано алгоритм комплексної оцінки інноваційної діяльності як системної цілісності в органічній єдності інноваційного потенціалу, інноваційної активності, ефективності інноваційної діяльності.

У другому розділі **«Оцінка системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств»** проаналізовано практику формування передумов інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств; управління інноваційною діяльністю господарюючих структур за критерієм ефективності; практику еколого-інноваційного розвитку сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону.

Оцінка системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств здійснена на основі запропонованої нами

логіки дослідження практики формування передумов, які характеризують рівень сформованості та використання інноваційних потенційних можливостей підприємств у контексті виявлених сильних сторін і можливостей, слабких сторін і загроз в організаційно-правових формах господарювання за такими критеріями оцінки: потенціал земельних ресурсів; рівні сформованості та використання трудового, техніко-технологічного, біологічного, інноваційного, управлінського потенціалів; виробничо-фінансова та інноваційна діяльність; рівні екологічного, соціального, інноваційного, конкурентоспроможного розвитку.

На території області налічується 1026 сільськогосподарських підприємств, з них: 218 – господарські товариства, 185 – приватні підприємства, 583 – фермерські господарства, 5 – державні підприємства, 27 – підприємства інших форм господарювання, 11 – виробничі кооперативи.

Земельний фонд Тернопільської області у 2017 році складає 1382,4 тис. га, з них 1046,2 тис. га або 76% займають сільськогосподарські угіддя, що свідчить про високий рівень сільськогосподарського освоєння земель.

Якість земельних ресурсів у розрізі регіонів і підприємств коливається від 46 балів у Монастирському районі до 66 у Підволочиському районі. Поглибленими дослідженнями підтверджена різноманітність у рівнях сформованості потенційних можливостей земельних ресурсів у регіонах, зокрема, у дослідженому Бережанському районі. Перша група з оптимальними умовами має усі можливості одержувати екологічно чисті врожаї, друга група задовільного спрямування має ризик і загрозу зниження врожайності на 23-30 %, а третя – недопустимими (поганими) умовами – може знижувати врожайність до 50%.

У розрізі підприємств рівень ресурсного потенціалу коливається від 0,4 коефіцієнта (ПАП «Велес») до 0,88 коефіцієнта (СГТзОВ «Вербів»).

Наявний розмах варіації в ресурсному забезпеченні (земельному) за якісними параметрами підтверджують необхідність урахування специфічних особливостей при формуванні інноваційного потенціалу за видами, структурою, системним використанням.

Результатами дослідження підтверджено взаємозв'язок ресурсного потенціалу та результативним показником господарювання за інтегрованим критерієм оцінки (табл. 1).

На основі поглибленого аналізу в розрізі сільськогосподарських підприємств виявлено сильні сторони і можливості, слабкі сторони і загрози, які покладені в основу обґрунтування стратегічних груп інновацій та напрямів удосконалення інноваційної діяльності підприємств.

Емпіричними дослідженнями підтверджено низький рівень активізаційно-інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону. Упродовж 2015-2017 рр. інноваційною діяльністю займалися 18,4 %, зокрема здійснювали: лише продуктові інновації – 1,2 %, процесні інновації – 5,8 %, продуктові та процесні інновації – 4,5 %, маркетингові та організаційні інновації – 5,1 %.

Взаємозв'язок рівня ресурсного потенціалу та результативних показників господарювання в сільськогосподарських підприємствах Бережанського району Тернопільської області

Групи підприємств за рівнем ресурсного потенціалу, коеф.	Кількість підприємств у групі	Інтегрований коефіцієнт ресурсного потенціалу (у середньому по групі підприємств)	Чистий дохід (виручка від реалізації) на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.	Прибуток (збиток) на 100 га сільськогосподарських угідь, тис. грн.
I. до 0,55	2	0,46	508,35	-10,15
II. 0,65 – 0,70	4	0,61	1042,47	221,01
III. понад 0,70	3	0,82	1264,28	409,61
У середньому	9	0,64	997,71	232,51

Примітка. Розраховано за даними досліджуваних господарств

Виявлено фактори, які перешкоджають здійсненню інновацій: відсутність обігових коштів, великі витрати на інноваційну діяльність, відсутність ефективної системи фінансово-кредитної підтримки інноваційної діяльності, відсутність ринкової інформації, відсутність висококваліфікованого персоналу, малий попит на інноваційні послуги та товари.

Встановлено взаємозв'язок між управлінським потенціалом і результативними показниками господарювання (рис. 1.)

Рис. 1. Кореляційна залежність між факторами впливу управлінського потенціалу та чистим доходом (виручкою від реалізації на 100 га сільськогосподарських угідь)

Примітка. Розраховано за даними досліджуваних господарств.

Результатами дослідження підтверджено вплив інноваційної сприйнятливості та інноваційної культури як складових інноваційної діяльності на результативні показники господарювання. При зміні рівня інноваційної культури від 0,58 до 0,87 інтегрованого коефіцієнта економічні показники за чистим доходом зростають у 3,1 раза. Аналогічна тенденція проявляється у взаємозв'язку інноваційної сприйнятливості та результативних показників господарювання.

За результатами дослідження встановлено, що найбільше інновацій в сільському господарстві, а саме 35% зосереджено в галузі рослинництва, оскільки це найбільш прибуткова галузь (рис. 2.).

Рис. 2. Експертна оцінка впровадження інновацій в сільськогосподарських підприємствах Бережанського району, 2017 р.

Примітка. Побудовано автором

У процесі дослідження встановлено, що 35 % з опитаних використовують нові сорти сільськогосподарських культур, 15 % – лише нові породи тварин, 15 % – нову систему забезпечення якості екологічного середовища. 1,5 % опитаних розробляють нову концепцію розвитку підприємств та зосереджують свої зусилля на зміцненні інтелектуального потенціалу.

Одним із перспективних інноваційних напрямків розвитку сільського господарства є органічне землеробство. Розвиток органічного аграрного виробництва в Україні має тенденцію до зростання, де площа органічних сільськогосподарських угідь збільшилась із 164,4 тис. га до 421,2 тис. га. Відповідно, 390 господарств в Україні займаються вирощуванням екологічно чистої продукції.

Результатами нашого дослідження доведено, що в більшості сільськогосподарських підприємств упровадження інновацій проводиться не на системній основі, що не сприяє максимальному використанню потенційних можливостей як конкурентних переваг від інноваційної діяльності та управлінню системними змінами й інноваційною діяльністю господарюючих структур як цілісності.

У третьому розділі «**Моделювання системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств у їх стратегічному розвитку**» обґрунтовано специфіку організації інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств у їх стратегічному розвитку; наукові підходи до формування інноваційної моделі, стратегії інноваційного розвитку; методичне забезпечення діагностики інноваційної діяльності підприємств у їх стратегічному розвитку; наукові підходи щодо моделювання системи управління стратегічним інноваційним розвитком сільськогосподарських підприємств.

Стратегічний розвиток сільськогосподарських підприємств як соціально-економічних систем є об'єктивною закономірністю й обумовлюється чинниками зовнішнього і внутрішнього спрямування, постійною потребою в проведенні системних змін в управлінні інноваційною діяльністю господарюючих структур. Це вимагає переосмислення в господарюючих структурах своїх позицій щодо: обґрунтування пріоритетних цільових орієнтирів; формування портфеля стратегій та інновацій активізаційного спрямування, які повинні охоплювати всі підсистеми в їх органічній єдності.

Математичний вираз оцінки рівня інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств представлено у вигляді формули.

$$PI_o = \frac{\sum_{i=1}^{10} K_i}{10} \quad (1)$$

де PI_o – рівень інноваційної діяльності; K_1 – коефіцієнт рівня технічних та технологічних інновацій; K_2 – коефіцієнт рівня соціальних інновацій; K_3 – коефіцієнт рівня інновацій експортних взаємодій; K_4 – коефіцієнт рівня інформаційних інновацій; K_5 – коефіцієнт рівня комунікаційних інновацій; K_6 – коефіцієнт рівня організаційних інновацій; K_7 – коефіцієнт рівня управлінських інновацій; K_8 – коефіцієнт рівня біологічних інновацій; K_9 – коефіцієнт рівня екологічних інновацій; K_{10} – коефіцієнт рівня економічних інновацій.

В такому аспекті формуватиметься і портфель стратегій як варіант. У систематизованому варіанті представлено наукові підходи щодо формування інноваційної моделі розвитку сільськогосподарських підприємств (рис. 3.).

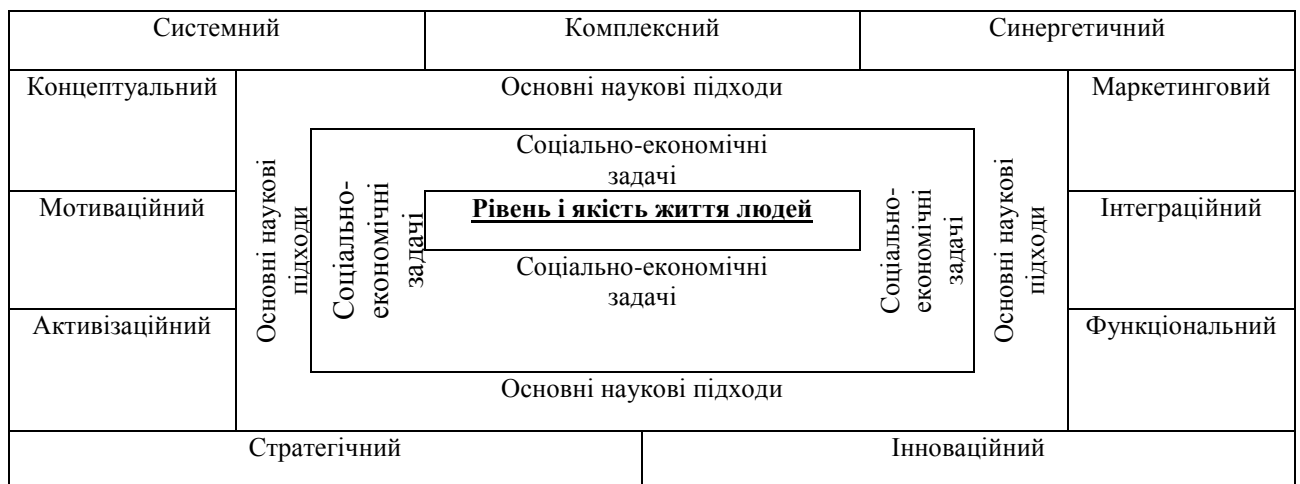

Рис. 3. Основні наукові підходи формування інноваційної моделі розвитку сільськогосподарських підприємств економіки та його складових

Примітка. Систематизовано на основі літературних джерел з нашими доповненнями

Семантична складова наукових підходів розкрита за схемою: суть наукового підходу, цільова спрямованість, портфель стратегій інноваційного спрямування, система змін.

Розширена система складових інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств використана для виявлення потенційних можливостей, сильних сторін, слабких сторін і загроз як відправної точки для формування на перспективу портфеля інноваційних стратегій для кожного з підприємств. Також визначено рівень інноваційної діяльності підприємств (рис. 4.).

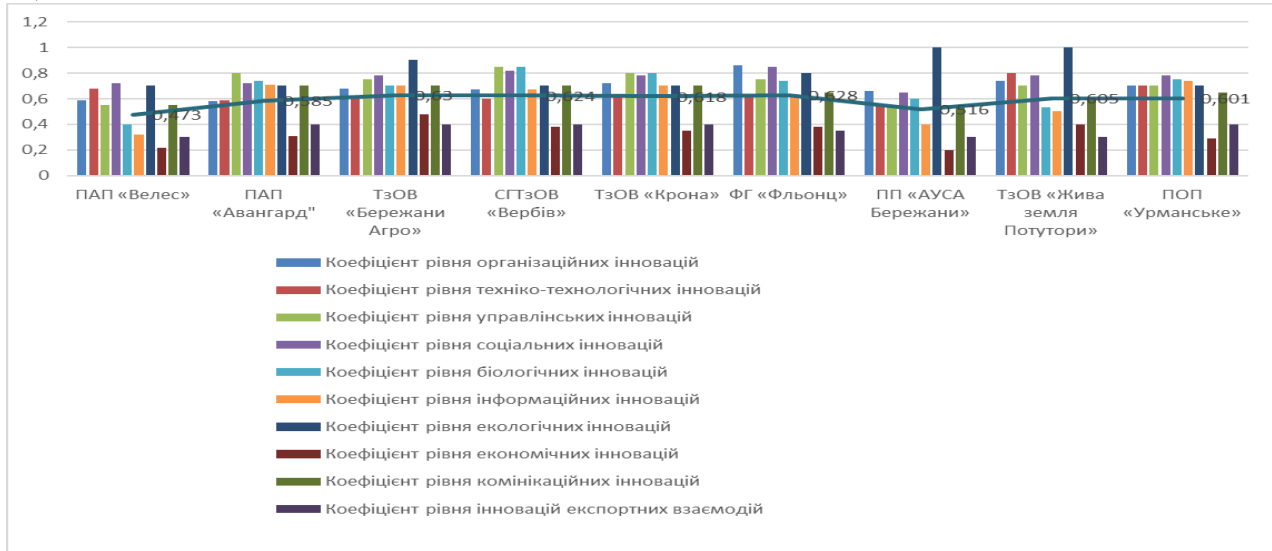

Рис. 4. Рівень інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах Березанського району

Примітка. Експертна оцінка.

Для виявлення потенційних можливостей, сильних сторін і загроз та розробки стратегії, з метою успішного конкурування на ринку, в обраних стратегічних зонах господарювання рекомендуємо використовувати SWOT-матрицю соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств Березанського району. На основі запропонованої SWOT-матриці обґрунтовані стратегії розвитку та механізми їх реалізації в розрізі визначених зон ризику (табл. 2).

Таблиця 2.

Стратегії розвитку сільськогосподарських підприємств Березанського району та механізми їх реалізації (проект)

Зона ризику	Підприємства	Загальна стратегія розвитку	Можливі стратегії розвитку	Механізми реалізації стратегій
1	2	3	4	5
Зона успіху РФГД>0	ТзОВ «Бережани Агро», СГТзОВ «Вербів»	Стратегія стійкого розвитку	Маркетингова стратегія. Стратегія якості продукції. Стратегія завоювання лідерських позицій. Стратегія кооперації. Стратегія сталого розвитку. Стратегія розширення географічних сегментів ринку. Стратегія максимального використання сформованого потенціалу	Стратегія забезпечення стабільного екологічного, економічного, соціального, інтелектуального, стратегічно-орієнтованого розвитку підприємств

Продовження табл.2.

1	2	3	4	5
Зона рівноваги РФГД $\approx$ 0	ПОП «Урманське», ПАП «Авангард,	Стратегії стабілізації	Стратегія зниження собівартості продукції. Стратегія збереження якості ґрунту. Стратегії дотримання сівозмін	Механізми державної підтримки по довгостроковому кредитуванню. Удосконалення системи менеджменту
	ТзОВ «Крона», ФГ «Фльонц»		Стратегія якості. Стратегія розвитку конкурентних переваг. Стратегія збереження статус-кво. Маркетингова стратегія	Механізми маркетингового та логістичного розвитку. Розширення інформаційної системи. Пошук нових клієнтів. Механізм забезпечення інвестиційної привабливості. Механізм забезпечення іміджу фірми. Розвиток організаційної культури
Зона дефіциту РФГД $\leq$ 0	ПАП «Велес»		Стратегії реструктуризації. Стратегія скорочення витрат. Стратегія виживання. Маркетингова стратегія. Стратегія відтворювального процесу	Механізми антикризової діяльності. Організаційно-структурна трансформація. Пільгове довгострокове кредитування. Механізм забезпечення інвестиційної привабливості. Інформаційно-моніторингове забезпечення.
РФГД $\ll$ 0	ПП «АУСА Бережани», ТзОВ «Жива земля Потутори»	Стратегії виживання		

Примітка. Розроблено на основі даних досліджуваних господарств

Розроблено багатофакторну модель визначення інтегрованого рівня інноваційної діяльності, де, Y – інтегрований показник рівня інноваційної діяльності; x_1 – коефіцієнт рівня технічних та технологічних інновацій; x_2 – коефіцієнт рівня соціальних інновацій; x_3 – коефіцієнт рівня інновацій експортних взаємодій; x_4 – коефіцієнт рівня інформаційних інновацій; x_5 – коефіцієнт рівня комунікаційних інновацій; x_6 – коефіцієнт рівня організаційних інновацій; x_7 – коефіцієнт рівня управлінських інновацій; x_8 – коефіцієнт рівня біологічних інновацій; x_9 – коефіцієнт рівня екологічних інновацій; x_{10} – коефіцієнт рівня економічних інновацій.

За результатами розрахунку модель має вигляд:

$$Y = 0,17 + 0,07x_1 + 0,02x_2 + 0,20x_3 + 0,31x_4 + 0,03x_5 + 0,43x_6 + 0,11x_7 + 0,41x_8 + 0,57x_9 + 0,06x_{10}$$

Коефіцієнт кореляції – 0,92. Коефіцієнт детермінації – 0,85.

Для підвищення рівня обґрунтованості та прийняття управлінських рішень щодо стратегічного розвитку підприємств на побудованій багатофакторній моделі виявлено вплив часткових показників на інтегральний показник рівня інноваційної діяльності.

Доповнено класифікацію та розширено зміст діяльності підприємств за 15 типами їх розвитку, яка покладена в основу розробки методик оцінки рівнів інноваційності окремих складових за обґрунтованими показниками та в системі – за інтегрованим критерієм оцінки.

Математичний вираз такої взаємодії матиме такий вигляд:

$$PI_{psec} = \frac{\sum_{i=1}^{15} K_i}{15}, \quad (2)$$

де PI_{psec} – рівень інновацій за типом розвитку соціально-економічних систем; K_1 – коефіцієнт рівня інновацій за соціальним типом розвитку; K_2 – коефіцієнт рівня інновацій за екологічним типом розвитку; K_3 – коефіцієнт рівня інновацій за організаційним типом розвитку; K_4 – коефіцієнт рівня інновацій за інтелектуальним типом розвитку; K_5 – коефіцієнт рівня інновацій за біологічним типом розвитку; K_6 – коефіцієнт рівня інновацій за економічним типом розвитку; K_7 – коефіцієнт рівня інновацій за управлінським типом розвитку; K_8 – коефіцієнт рівня інновацій за функціонально-забезпечувальним типом розвитку; K_9 – коефіцієнт рівня інновацій за інформаційним типом розвитку; K_{10} – коефіцієнт рівня інновацій за комунікаційним типом розвитку; K_{11} – коефіцієнт рівня інновацій за типом експортно-орієнтованого розвитку; K_{12} – коефіцієнт рівня інновацій за типом розвитку лідерського спрямування; K_{13} – коефіцієнт рівня інновацій за антикризовим типом розвитку; K_{14} – коефіцієнт рівня інновацій за підприємницьким типом розвитку; K_{15} – коефіцієнт рівня інновацій за типом розвитку ціннісних орієнтацій.

Розроблена математична модель оцінки рівня інноваційності за типом ціннісних орієнтацій, яка охоплює 10 критеріїв.

Розроблена математична модель оцінки рівня інноваційності за типом ціннісних орієнтацій.

У системній цілісності розроблено модель формування потенціалу управління розвитком підприємств на інноваційній основі, яка охоплює 21 позицію функціонально забезпечувального, власнісно-владницького та інституціонально-структурного спрямування, усі вони взаємопов'язані і лише в системній цілісності можуть виступати як системно-потенційна можливість при формуванні потенціалу управління розвитком підприємств на інноваційній основі. При цьому, як підтверджують наші дослідження, важливим в системі формування передумов забезпечення потенціалу результативного управління є визначення тісноти зв'язку між виділеними нами складовими як аспекти системної цілісності. Їх взаємозв'язок як фрагмент представлено (рис. 5).

Обґрунтовано цільову спрямованість управлінських дій при формуванні передумов та розробці моделі результативної системи управління інноваційною діяльністю підприємств аграрного сектору економіки з виділенням основних напрямів за цільовою спрямованістю психологічного, мотиваційного, соціального, культурного, поведінкового, організаційного спрямування.

У системі визначено сформовані основні складові потенційних можливостей організацій забезпечувати конкурентоспроможний розвиток на інноваційній основі через потенціал соціального, екологічного, організаційного, економічного, інноваційного спрямування. У цьому аспекті запропоновано нові семантичні підходи щодо обґрунтування цільових установок інноваційної

політики в контексті модифікації сутнісних характеристик поняття «інноваційна діяльність».

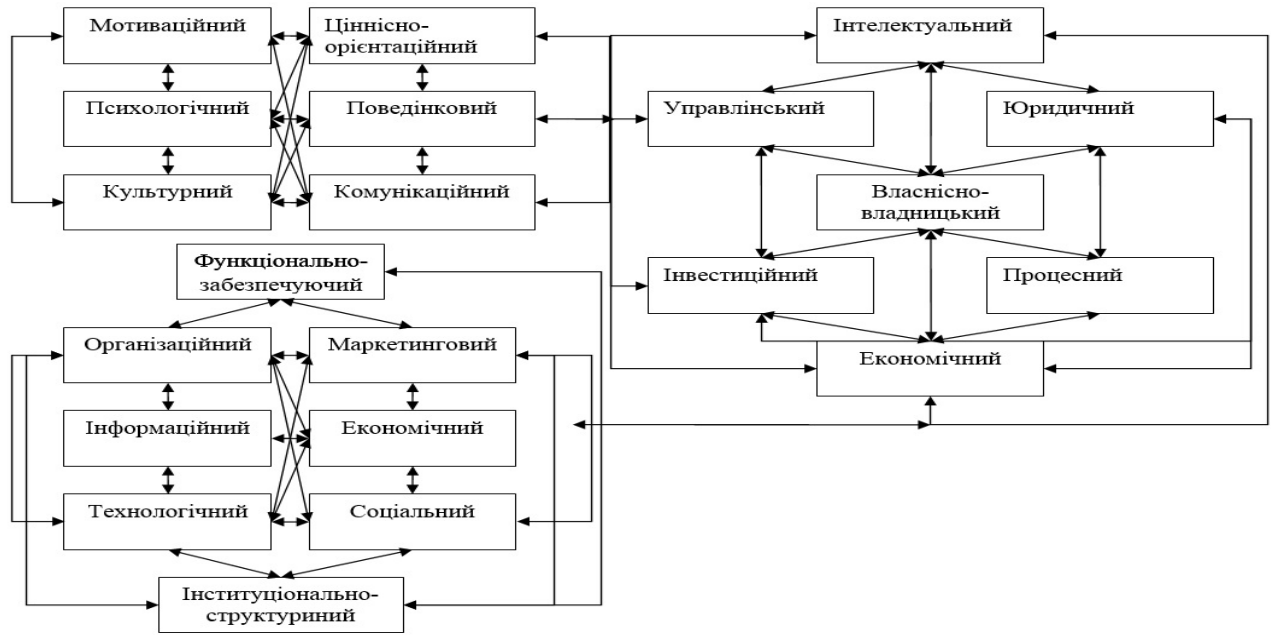

Рис. 5. Схема дуальних взаємодій суб'єктів діяльності за типами їх реакції та поведінки

Обґрунтовано алгоритм формування системи управління динамічним розвитком підприємств, який охоплює три інтегровані етапи: розробка концептуальних засад формування результативної системи управління інноваційною діяльністю підприємств; обґрунтування в системі основних складових розвитку підприємств; формування адаптивно-розвивальних систем управління відповідно до напрямів розвитку підприємств.

Запропоновано методика оцінки індивідуальної інноваційної сприйнятливості, яка охоплює 7 блоків, та методика визначення синергетичного ефекту від одночасного впровадження всіх видів інноваційної діяльності.

ВИСНОВКИ

У дисертаційній роботі розвинуті теоретично-методологічні та методичні положення формування результативної системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств. Розроблено практичні рекомендації для вдосконалення управління підприємствами на інноваційній основі. Висновки та рекомендації випливають із результатів дослідження і сформовані в такій інтерпретації.

1. На основі узагальнення та систематизації теоретичних положень наукових літературних джерел встановлено, що результативну діяльність підприємств як соціально-економічних систем в умовах зростаючого конкурентного середовища можливо забезпечувати лише на інноваційній основі упереджувального спрямування при проведенні системних змін в усіх взаємодіючих складових господарюючих структур як цілісностей. У контексті такого підходу обґрунтовано цільову спрямованість управлінських дій і

процесів при формуванні передумов та проектуванні результативного управління діяльністю підприємств на інноваційній основі, яка охоплює: конкурентно-інноваційну політику, моделі інноваційної діяльності, алгоритм побудови системи управління інноваційним динамічним розвитком підприємств. У їх основу покладена загальна цільова спрямованість діяльності підприємств та конкретні цілі етапних процесів їх інноваційної діяльності.

2. У контексті запропонованого підходу до формування результативних системи управління діяльністю підприємств на інноваційній основі виникла потреба в уточненні поняття «інноваційна діяльність», яка інтерпретується в системі наукових процесів, якісно нових системних змін у складових потенціалу підприємств на всіх етапах управлінської дії визначених виробничих процесів з дотриманням вимог в системі екологічного, соціального, економічного та іншого спрямування.

3. Результати наукового дослідження засвідчують необхідність погодження цільової спрямованості з інноваційною діяльністю підприємств як процесу. Науковий категоріальний апарат, який системно представлений в дисертаційній роботі як складову методології теми дослідження, основою якої є такі поняття: інновація, ініціювання інновацій, інноваційний процес, інноваційний розвиток, інноваційний лаг, комерціалізація нововведень, інноваційна інфраструктура та ін. Це покладено в основу розширення складових механізму інноваційної діяльності як об'єкта управління, підвищення рівня обґрунтованості управлінських рішень та в цілому результативності системи управління діяльністю підприємств на інноваційній основі.

4. Узагальнено та поглиблено методологію наукових підходів до формування інноваційної моделі розвитку підприємств аграрного сектора економіки, яка покладена в основу обґрунтування на перспективу в системі: напрями проведення системних змін, портфель стратегій інноваційного спрямування, цільової установки, побудова SWOT-матриці соціально-економічного розвитку сільськогосподарських підприємств та методик оцінки рівня їх розвитку і конкурентних потенційних можливостей.

5. Опрацьовано науковий підхід щодо удосконалення методичного забезпечення діагностики та оцінки інноваційної діяльності підприємств у їх стратегічному розвитку, який охоплює: обґрунтовані можливі типи розвитку підприємств, класифікацію та основний зміст інновацій на рівні соціально-економічних систем за 15 типами їх поведінки з урахуванням розвитку національної політики; удосконалений й доповнений методичний інструментарій діагностики та оцінки інноваційної діяльності і управління нею.

6. Емпіричними дослідженнями доведена результативність систематизованих і запропонованих нами методик дослідження та оцінки інноваційної діяльності підприємств за трьома визначеними типами інноваційного розвитку і 15 напрямками, які розширюють можливості формування інформаційної бази для виявлення можливостей, слабких сторін і загроз, обґрунтування управлінських рішень щодо підвищення рівня результативності управління інноваційною діяльністю підприємств аграрного

сектора економіки.

7. Обґрунтована праксеологія проектування результативної системи управління інноваційною діяльністю підприємств, яка базується на системній методології побудови дуальних взаємодій суб'єктів діяльності за 21 типами їх реакції та поведінки, цільовій спрямованості інноваційних управлінських дій, систематизованих пріоритетах орієнтаційних поглядів у системі напрямів дій за визначеними типами поведінки підприємств та системою показників, урахування властивостей системи та порядків інновацій, сформованих складових конкурентоспроможних потенційних можливостей організацій на інноваційній основі, інноваційній політиці, підсистемах моделі інноваційної діяльності соціально-економічних систем, розробленому нами алгоритмі системи управління динамічним розвитком підприємств сприятиме результативності управління діяльністю підприємств на інноваційній основі.

8. Обґрунтовано заходи щодо підвищення результативності діяльності сільськогосподарських підприємств, які включають основні пріоритетні напрями: техніко-технологічну модернізацію; структурно-породну оптимізацію; маркетингово-інформаційну, організаційну та активізаційну діяльність, спрямовану на розв'язання соціальних, екологічних, економічних, інтелектуальних завдань на інноваційній основі.

Емпіричними дослідженнями підтверджено низький рівень активізаційно-інноваційної діяльності сільськогосподарських підприємств досліджуваного регіону, де інноваційною діяльністю займалися 18,4 %, зокрема здійснювали: лише продуктові інновації – 1,2 %, процесні інновації – 5,8 %, продуктові та процесні інновації – 4,5 %, маркетингові та організаційні інновації – 5,1 %. Результати дослідження засвідчують вплив інноваційної сприйнятливості та інноваційної культури як складових інноваційної діяльності на результативні показники господарювання, де встановлено, що при зміні рівня інноваційної культури від 0,58 до 0,87 інтегрованого коефіцієнта економічні показники за чистим доходом зростають у 3,1 рази. Результатами нашого дослідження за розширеною системою складових виявлено різний рівень інноваційної діяльності, який коливається від 0,47 коефіцієнта у ПАП «Велес» до 0,63 коефіцієнта у ТзОВ «Бережани Агро». Загалом рівень інноваційної діяльності в сільськогосподарських підприємствах Бережанського району складає 0,58 коефіцієнта.

СПИСОК ОПУБЛІКОВАНИХ ПРАЦЬ ЗА ТЕМОЮ ДИСЕРТАЦІЇ

Статті у наукових фахових виданнях України:

1. Рекуш А. М. Інновації: сутність та економічний вимір. *Збірник Таврійського державного агротехнологічного університету*. № 3 (23). 2013. С. 120–123.
2. Рекуш А. М. Генезис інноваційної діяльності підприємств. *Збірник Таврійського державного агротехнологічного університету*. № 2. 2013. С. 120–123.

3. Рекуш А. М. Інноваційна діяльність підприємств Тернопільської області. *Наукові праці Південного філіалу Національного університету біоресурсів і природокористування України «Кримський агротехнологічний університет»*. Економічні науки. 2013. Вип. 158. С. 227–233.

Статті у наукових фахових виданнях України, включених до міжнародних наукометричних баз даних:

4. Рекуш А. М. Інноваційний розвиток сільськогосподарських підприємств аграрного сектора економіки. *Вісник НТУ «ХПИ»*. 2013. № 53 (1026). С. 110-113.

5. Рекуш А. М. Інноваційна діяльність сільськогосподарських підприємств в їх стратегічному розвитку. *Вісник ХНАУ*. № 4. 2017. с. 239-240.

Матеріали конференцій:

6. Рекуш А. М. Фінансово-управлінські аспекти діяльності організацій у трансформаційній економіці: матеріали міжнародної науково-практичної конференції *«Проблеми розвитку вищої школи та економіки в XXI столітті»* (Рівне, 3-4 жовтня 2013 р.): тези доповіді. Рівне: Міжнародний економіко-гуманітарний університет імені академіка С. Дем'янчука, 2013. С. 36-37.

7. Рекуш А. М. Теоретичні основи формування стратегії інноваційного розвитку: матеріали VI міжнародної науково-практичної конференції *«Проблеми соціально-економічного розвитку підприємств»* (Харків, 30-31 жовтня 2013 р.): тези доповіді. Харків: Національний технічний університет «Харківський політехнічний інститут», 2013. С. 216-217.

8. Рекуш А. М. Сутність та значення інноваційних процесів в діяльності підприємств. матеріали III міжнародної науково-практичної конференції *«Проблеми сучасної економіки»* (Донецьк, 27-28 грудня 2013 р.): тези доповіді. Донецьк: Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2013. С. 135–137.

9. Рекуш А. М. Стратегія інноваційного розвитку аграрного підприємства. *«Экономические и организационные проблемы управления в современных условиях»*: матеріали заочної міжвузівської науково-практичної конференції професорсько-преподавального складу (Брянськ, 20 лютого 2014 г) / под ред. В. М. Панченко, Н. А. Кулагиной. Брянськ: БГТУ, 2014. С. 499-501.

10. Рекуш А. М. Теоретичні аспекти формування механізму стратегічного інноваційного розвитку: матеріали III міжнародної науково-практичної конференції *«Актуальні питання економічних наук»* (Донецьк, 14-15 лютого 2014 р.): тези доповіді. Донецьк: Східноукраїнський інститут економіки та управління, 2014. С. 135-137.

11. Рекуш А. М. Методологічні засади інноваційного менеджменту: матеріали міжнародної науково-практичної конференції *«Актуальні питання енергетики та біотехнологій»* (Бережани, 26-27 травня 2016 р.): тези доповіді. Бережани: ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», 2016. С. 48–50.

12. Рекуш А. М. Методологічні засади інноваційного менеджменту: матеріали II міжнародної науково-практичної конференції «Актуальні питання енергетики та біотехнологій» (Бережани, 26-27 травня 2017 р.): тези доповіді. Бережани: ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», 2017. С. 48–50.

13. Рекуш А. М. Методичне забезпечення діагностики та оцінки інноваційної діяльності підприємств: матеріали міжнародної науково-практичної конференції «Соціально-економічний розвиток аграрної сфери: інженерно-економічне забезпечення» (Бережани, 19-20 квітня 2018 р.): тези доповіді. Бережани: ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», 2017. С. 216–218.

14. Рекуш А. М. Інноваційний менеджмент: теоретичний аспект. Міжнародна науково-практична конференція «Менеджмент результативної трансформації аграрної сфери економіки України» 12 червня 2018 р.: тези доповіді. Бережани: ВП НУБіП України «Бережанський агротехнічний інститут», 2017. С. 19.

АНОТАЦІЯ

Рекуш А. М. Управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств. – Кваліфікаційна наукова праця на правах рукопису.

Дисертація на здобуття наукового ступеня кандидата економічних наук (доктора філософії) за спеціальністю 08.00.04 «Економіка та управління підприємствами (за видами економічної діяльності)». – Таврійський державний агротехнологічний університет, Мелітополь, 2019.

У дисертації розкрито суть понять поняття «інновація» та «інноваційна діяльність». Запропоновано методику: оцінки інноваційної діяльності; рівня інновацій за типом розвитку соціально-економічних систем; визначення синергетичного ефекту від одночасного впровадження всіх видів інноваційної діяльності.

Удосконалено класифікацію наукових підходів до формування інноваційної моделі розвитку підприємств. Обґрунтовано методичний підхід до проектування системи управління інноваційною діяльністю сільськогосподарських підприємств.

Розроблено методичні підходи щодо оцінки рівнів інноваційності складових інноваційної діяльності підприємств.

Ключові слова. Інновація, розвиток, діяльність, економіка, механізм, екологія, система, модель, управління.

АННОТАЦИЯ

Рекуш А. М. Управление инновационной деятельностью сельскохозяйственных предприятий. – Квалификационная научная работа на правах рукописи.

Диссертация на соискание ученой степени кандидата экономических наук (доктора философии) по специальности 08.00.04 «Экономика и управление предприятиями (по видам экономической деятельности)». – Таврический государственный агротехнологический университет, Мелитополь, 2019.

В диссертации раскрыто понятие «инновация» и «инновационная деятельность». Предложена методика: оценки инновационной деятельности; уровня инноваций по типу развития социально-экономических систем; определение синергетического эффекта от одновременного внедрения всех видов инновационной деятельности.

Усовершенствована классификация научных подходов к формированию инновационной модели развития предприятий. Обоснован методический подход к проектированию системы управления инновационной деятельности сельскохозяйственных предприятий.

Разработаны методические подходы к оценке уровней инновационности составляющих инновационной деятельности предприятий.

Ключевые слова. Инновация, развитие, деятельность, экономика, механизм, экология, система, модель, управление.

ANNOTATION

Rekush A.M. Management of innovative activity of agricultural enterprises. Qualification scientific work on the rights of manuscripts.

Thesis for a Candidate Degree in Economics (Doctor of Philosophy) of specialty 08.00.04 Economics and Management enterprises (by types of economic activity)» Tavriya State Agrotechnological University, Melitopol, 2019.

To orient and strengthen the potential of enterprises as new balanced structural system integrity, in the context of the system the methodological approach improved the concept of "innovation" which is considered as systemically-qualitative, dynamically developing innovative process, irected for development (or attraction for the dissemination of innovations) and implementation the results of intellectual work to strengthen the capacity of enterprises as a new balanced structural system integrity, provision the production of a new product (product) and the provision of a qualitatively new service at satisfaction of needs of environmental subjects, increase the competitiveness of enterprises as entities of proposals.

It is proved that innovation activity should cover all in the system components of life of the enterprise: technical, technological, biological, organizational, marketing, information, processes, staffing, managerial, communication, motivational, structural, intellectual, etc. Only with this approach is it possible to ensure the effect of innovation enterprises as systems in the organic unity of environmental, social and economic requirements. To determine the peculiarities of management of innovation activity agricultural enterprises improved the concept of "innovative activity", under which we understand the dynamically developing system-changing the process is aimed at an innovative balanced system change of parameters the potential of enterprises at the entrance, in process and output as the basis of creation the final quality product or the provision of services to actors of interest at meeting their needs with respect to environmental, ensuring economic

security of competitiveness and economic benefits. On the basis of theoretical studies, we have identified the principles innovation activity, namely: target orientation, systemicity, hierarchy, complexity, synergy, flexibility and adaptability, profitability, continuity, harmonization, sociologization and ecologization, organizational interaction, dynamism. According to the results of the study, the results were found to be effective the activities of agricultural enterprises must be carried out with taking into account the specifics of their development, which are allocated by us in 3 groups on the basis technical and technological modernization, structural-rock optimization, marketing, information, organizational component and developed by us activation system, aimed at production organically clean products, satisfying the needs of the subjects of interest in the elected strategic zones of management.

The emphasis is on strengthening the role state agrarian and investment policy aimed at activation innovations in the competitive development of the agrarian sector of the economy. The offered methodology: estimation of innovative activity; level of innovation the type of development of socio-economic systems; definition of synergy the effect of the simultaneous implementation of all types of innovation activities.

The classification of scientific approaches to formation has been improved innovative model of agricultural enterprises as a system integrity and includes: conceptual, integrated, marketing, functional, strategic, innovative, activating, motivational, systemic, integration, synergetic components that are in their organic unity must ensure the development and quality of life, competitiveness and sustainable development of enterprises.

The methodical approach to the design of the control system is substantiated innovative activity of agricultural enterprises, which encompasses in system of dual interaction of subjects of activity by types of their reaction and behavior.

To make informed decisions about strategic development multifactor model is constructed and the influence of partial is revealed indicators for the integral indicator of the level of innovation activity. By the results of the study found that the greatest impact on the resultant have a sign, innovations in export interactions, information, management, biological and organizational innovations. Coefficient of multiple correlation characterizes the high tightness of communication.

When forming methods of diagnostics and evaluation of innovation activity enterprises of the agrarian sector of the economy should take into account the specifics. That's why the basis of the diagnostic and evaluation techniques we propose to include the following factors like: type of innovation development, type of social development and development national policy in their organic unity.

The classification of innovations according to the type of development of socio- economic systems that encompasses social, environmental, organizational, intellectual biological, economic, managerial, functional- providing, informational, communication, export-oriented, leadership, anti-crisis, entrepreneurial, value-orientation aspects. This classification is the basis for the disclosure the specifics of their main content at the level of economic structures and clarification policy at the state level.

Methodical approaches to assessing the levels of innovation are developed components of innovation activity of enterprises. These methodological approaches are in their own system integrity is the basis for the diagnostic process and justification of the options of innovation in the formation of a productive one systems of management of innovative activity of enterprises in their strategic development.

Keywords. Innovation, development, activity, economy, mechanism, ecology, system, model, management.